

Referanser: SKR 21/18

Arkivsak: 19/03988-1

Samisk salmesang - drøfting

Sammendrag

Arbeidet med samisk salmesang har vært sentralt for Samisk kirkeråd helt siden oppstarten av rådets arbeid. Det viser også betydningen salmesang har for samisk kirkeliv. Salmesangen er både viktig som en språkarena og for bevaring av et tradisjonelt tonespråk. Denne saken gir en kort innføring i status for arbeidet med samisk salmesang. Saken legges frem uten forslag til vedtak. Sekretariatet ønsker innspill på hvordan rådet ser for seg at man skal arbeide videre med denne saken. Det kan gjøres ved innspill på hvordan saksdokumentet kan bearbeides videre. Rådet kan også komme med innspill på konkretisering av prioriteringer for fremtidig oppfølging av strategiplanen og årsplan 2021.

Forslag til vedtak

Saken tas til drøfting.

Saksorientering

Bakgrunn

Innledning

Samisk salmesang kan sies å være bærer av samisk identitet i form av et kollektivt samisk tonespråk. Salmesangen uttrykker stedegenhet på en helt spesifikk måte, gjennom variasjon i tonespråk og melodiutforming. Den samiske salmesangstradisjonen har hatt forskjellig utvikling i de tre samiske språkområdene, og det er også stor variasjon innad i språkgruppene.

Samisk salmesang har vært brukt i gudstjenestesammenheng, i husmøter og forsamlingshus i hele det samiske området i svært lang tid. Denne bruken har over tid utviklet en unik sangtradisjon som representerer en egen form for samisk tradisjonsmusikk. Salmesangstradisjonens betydning i et trosserspektiv er åpenbar. En videreføring og revitalisering av den samiske salmesangstradisjonen er imidlertid antakelig avhengig av at

den også gis en styrket kulturell og musikkfaglig status, og anerkjennes som tradisjons- og kirkemusikk og som bærer av samisk tonespråk og stedegen identitet.

Arbeidet med salmesang er sentralt for en kirke. Det gjelder både arbeid med salmebokproduksjon, skriving av nye salmer og utbredelse av salmesang i menigheter og i samfunnet for øvrig.

Samisk kirkeråds arbeid med samiske salmer har pågått siden rådet ble opprettet i form av tiltak og prosjekter i alle de tre språkområdene. Det har vært gjennomført salmeseminarer, produksjon av salmebøker og innsamling av salmer. Arbeidet med salmebøker og liturgier har imidlertid vært så arbeidskrevende at det praktiske salmesangarbeidet ikke har fått like mye praktisk og økonomisk støtte fra Samisk kirkeråd.

I sørsamisk språkområde har arbeidet med salmer vært utført innenfor en musikkfaglig ramme, med nyutvikling av salmetekster og melodier. Dette har bidratt til ny sørsamisk kirkemusikk som bygger på samisk tonespråk, og som er tatt i bruk i samisk kirkeliv

I det nordsamiske språkområdet har det også vært gjennomført tilsvarende musikkfaglige prosesser, med nyproduksjon av liturgi og salmer med samisk tonespråk og melodiføring. Dette er materialisert gjennom utgivelsen av nordsamisk liturgibok og Sálbmagirji II. Det gjenstår å lage en koralbok for de nordsamiske salmebøkene.

Utgivelse av den lulesamiske salmeboka Julevsáme sálmmagirje (2005) ble ledet av Svenska kyrkan med deltakelse av ressurspersoner også fra norsk side. Denne er et viktig bidrag i å ivareta den lulesamiske salmetradisjonen på norsk og svensk side.

Samiske salmebøker

I Den norske kirke har vi i dag samiske salmebøker på nordsamisk og lulesamisk. Den nordsamiske salmeboken består av to fysiske bøker. De er utgitt av Verbum forlag i samarbeid med Samisk kirkeråd. Sálbmagirji ble utgitt i ny transkribert utgave i 1996. Sálbmagirji II kom ut i 2005. Sálbmagirji II ble i juni 2005 godkjent av Samisk kirkeråd som liturgisk forsøkssak til bruk i menighetene. Etter at Sálbmagirji II ble utgitt, har vi fått mange tilbakemeldinger om feil i noter, feil i tekst, og andre feil i salmeboka. Det kan også være aktuelt å få trykket salmeboken som én fysisk bok (ett bind) i stedet for to, slik det er nå. Et annet ønske vil være å få trykket opp salmene i Sálbmagirji med noter. Det vil bli et snarlig behov for å fatte vedtak om hvordan arbeide videre med nordsamisk salmebok siden det er få bøker igjen på lager.

Tilgjengelige bøker til salgs:

Sálbmagirji og Sálbmagirji II selges av Verbum forlag, www.verbum.no

Pr. februar 2020 er Sálbmagirji utsolgt fra forlaget.

Sálbmagirji II finnes med litt over 500 eksemplarer hos Verbum.

Den lulesamiske salmeboken ble utgitt i samarbeid med Svenska kyrkan i 2005. Den finnes i en «hardcover» utgave og en lommeutgave. I tillegg er det også utgitt en koralbok til Julevsáme sálmmagirje. Julevsáme sálmmagirje ble i 2004 godkjent av Svenska kyrkan/Kyrkomöte. Det er ikke gjort noen vedtak om bruk av Julevsáme sálmmagirje i Den norske kirkes organer.

Tilgjengelige bøker til salgs:

Julevsáme sálmmagirje selges over nettbutikken til kirken.no

Julevsáme sálmmagirje hardpermutgave 270 stk.

Julevsáme sálmmagirje koralagirje 14 stk.

Svenska kyrkan har ikke utsalg av salmeboka sentralt. Jokkmoks församling selger salmeboka. Pr. januar 2020 har de følgende lager:

Julevsáme sálmmagirje 450 stk

Julevsáme sálmmagirje utgave med tekstdeler (evangeliums-boken, Svenska kyrkan) 970 stk

Julevsáme sálmmagirje i lommeutgave 100 stk

Det finnes ingen egen sørsamisk salmebok til bruk i Den norske kirke. Svenska kyrkan tok i 2012 initiativ til arbeid med en sørsamisk salmebok der Den norske kirke ved Samisk kirkeråd var positiv til et samarbeid. Dette arbeidet kom i gang igjen i 2019, og Samisk kirkeråd samarbeider nå med Kyrkostyrelsen i Svenska kyrkan om utvikling av en sørsamisk salmebok. Vi skal bidra med midler til å dekke deler av produksjonskostnader (100 000 NOK), og vi bidrar med å dekke utgiftene til 2 personer i en referansegruppe som skal gjennomgå manus før trykking. Det er Einar Bondevik, prest i Saemien åålmege og Jovna Dunfjell, kantor med sørsamisk språk- og kulturbakgrunn.

Det finnes til sammen 45 samiske salmer i Salmebok 2013. Det har vært et godt grep for å øke bruken av samiske salmer i alle menigheter i Den norske kirke.

Det at det er så få samiske salmebøker tilgjengelig er en utfordring for utbredelsen av samisk salmesang. Fordi det finnes så få salmebøker til salgs hos forlagene, er det utfordrende for oss å gå ut med en oppfordring til menigheter om å kjøpe inn samiske salmebøker. En viktig utfordring i fremtiden blir derfor å sørge for at arbeidet med salmebøker ikke stopper opp, men er et pågående arbeid i Samisk kirkeråd. De to prosjektene som ligger fremst er de som er igangsatt.

Samisk kirkeråds sekretariat har siden 2018 hatt et prosjekt gående med mål om å lage en koralbok til Sálbmagirji og Sálbmagirji II. Prosjektet finansieres av eksterne midler fra Sametinget og Kulturrådet, samt egne midler. Etter planen skal manus ferdigstilles i slutten av 2020.

Produksjon og tilgjengeliggjøring av nye samiske salmer og oversatte

I samfunnet foregår det hele tiden produksjon av nye salmer. Det være seg både helt nye salmer som er skrevet originalt på samisk og med en egen melodi. I tillegg vil det også finne sted mye oversetting av salmer på andre språk. Dette arbeidet foregår av privatpersoner og har ikke vært drevet av noen institusjon. Det er ikke noe ønske at noen skal styre dette arbeide på noen som helst måte, men det er likevel to utfordringer som Samisk kirkeråd bør forholde seg til. Det ene er om og eventuelt hvordan man kan bidra til økt produksjon av nye salmer eller oversetting av salmer. Det andre er å få til systemer som kan hjelpe til å spre ut nye salmene til andre.

Når det gjelder å legge til rette for økt produksjon av nye salmer eller oversetting av salmer fra andre språk, kan det gjøres ved å legge til rette for samlingssteder hvor produksjon eller oversetting av nye salmer er tema. Som tidligere skrevet, har kanskje ikke dette arbeidet fått så stor oppmerksomhet eller institusjonell støtte som andre tiltak for samisk salmesang. Samisk kirkeråd prøvde i noen år å lyse ut midler som menigheter og andre kunne søke på til slike aktiviteter. I prioriteringene hadde vi også arrangement av salmesangtreff. Det var helt tydelig at salmesangtreff hvor formålet er å synge sammen, lære bort salmer til andre var mye mer populært blant søkerne enn salmeverksteder. Vi fikk ingen søknader hvor formålet var å legge til rette for nyproduksjon eller oversetting av nye salmer. Det er behov for å tenke om og eventuelt hvordan man kan legge til rette for nyproduksjon eller oversetting av nye salmer som treffer bedre enn det vi hadde i vår utlysning.

Kirkerådets salmedatabase er et verktøy som kan brukes til å publisere nye salmer. Samisk kirkeråd sendte i 2016 en oppfordring til menigheter i samiske områder om å sende inn nye samiske salmer til Salmedatabasen slik at de kan publiseres der. Den oppfordringen har ikke fungert slik vi håpet. Det har ikke blitt sent inn noen samiske salmer. Nå skal det også sies at Salmedatabasen ikke har fungert helt etter planen for norskspråklige salmer heller. Det er derfor bestemt at man skal se mer på hvordan Salmedatabasen kan bli et bedre verktøy for å få ut nye salmer. Når det arbeidet er ferdigstilt, vil vi måtte arbeide for å få menigheter og salmediktere/salmeoversettere til å sende inn salmer som kan publiseres i Salmedatabasen. Dersom vi skal gjøre det, må det også tenkes igjennom hva som vil bidra til at flere ønsker å sende inn salmer til Salmedatabasen.

Ivaretakelsen av tradisjonell salmesang som et samisk tonespråk

Samene som folk har sine egne kulturelle uttrykk. Det er variert og mangeartet. Det er et mangfold som er rikt og har forskjellige uttrykk, men som er det samiske folks måte å uttrykke seg på.

Den tradisjonelle samiske sangformen er fra gammelt av joik. Med nasjonsbyggingen og kristningen av samene ble joiken dømt som synd og etter hvert forbudt. Mye av sangteknikken og måten å forholde seg til sang, ble likevel videreført i salmesangen. Presten Kjell Skog kaller dette «Den dømte joiken». Denne har utviklet seg helt fram til i dag og praktiseres fortsatt i en levende tradisjon med muntlig overlevering. Salmene er i dag en like naturlig del av den musikalske hverdagen til mange samer som joiken er.

I det nord- og lulesamiske området er den tradisjonelle salmesangen i dag særlig levende i de læstadianske forsamlingsmiljøene og i menigheter der læstadianismen har stått sterkt.

Denne salmesangtradisjonen har en lang tradisjon for muntlig overføring uten bruk av instrumenter. Salmesangen er i dag en identitetsbærer for et urfolk som lenge var utsatt for radikal fornorskning av stat og kirke. Estetikken som bærer den nordsamiske salmeidentiteten er preget av enkelhet. Det vil si at tempo er underordnet. Uten ledsagende instrumenter strekkes halvtonene slik det er naturlig for stemmen. Glissandi og antesipasjoner er normen og forsiringer er utbredt. De melodier som er blitt til i de samiske områdene er grunntonepreget og med lite bruk av ters. Mange av de tyske koralene som fulgte med kirken er blitt sterkt omformet i den samiske folkesangen gjennom lang tids bruk.

Den samiske salmesangtradisjonen er levende enda i dag, men må sies å være i sterk tilbakegang. En videreføring og revitalisering av samisk salmesangtradisjon er derfor helt nødvendig, for at den ikke skal gå tapt. Dette innebærer både innsamlingsarbeid for bevaring og revitalisering for økt bruk. Det siste innebærer også at det legges til rette for at det skapes nye samiske salmetekster og salmemelodier som viderefører tonespråket i den tradisjonelle samiske salmesangen. Ett spørsmål er hvilken plass det samiske tonespråket og den tradisjonelle samiske salmesangen kan og bør inneha i samisk kirkeliv og i gudstjenestelivet, trosopplæring, ungdomsarbeid og diakoni i Den norske kirke.

Salmesangens musikkfaglige status i kirken og i det samiske samfunnet

Et annet like viktig spørsmål er hvilken verdi den samiske musikktradisjonen gis ut over det rent kirkelige. Det er et mål at samisk salmesangtradisjon gis en forankring i musikkfaglige termer utfra et inkluderende musikksyn (musikk og mening/musikk og identitet) og en sjanger som ivaretar mangfold og variasjon i uttrykket (tradisjonsmusikk/folkemusikk). På bakgrunn av dette må samisk kirkemusikk løftes til akademisk nivå og beskrives. Dette kan både gjøres av (kirke)musikkfaglige miljøer, men også av samiske forskningsmiljøer. For å få til et slikt samarbeid, vil samarbeid med utdannings- og forskningsinstitusjoner være viktig.

I dag finnes det noen kantorer og komponister som arbeider med samisk salmesang. Det gjør det mulig å forankre et faglig arbeid i et samisk miljø med musikkfaglig kompetanse. Et slikt faglig arbeid vil være viktig også for å gi organister som skal betjene samene muligheter til etterutdanning innafor temaer som musikk og identitet og lære om samisk musikk og samisk historie og samfunn/flerkulturell pedagogikk/flerkulturell forståelse.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Saken har ingen økonomiske eller administrative konsekvenser på nåværende tidspunkt.

